

DEPTAĆ (151) *vb impf*

e oraz a jasne.

inf deptać (20). ◇ *praes 1 sg* depcę (12). ◇ *3 sg* depce (27), deptce (1) *ModrzBaz* 49. ◇ *1 pl* depcemy (3) *LubPs*, *KrowObr*, *Prot*, depcem (1) *SkarJedn*. ◇ *2 pl* depcecie (3). ◇ *3 pl* depcą (21). ◇ *praet 1 sg* m deptałem, -m deptałem (2). ◇ *3 sg m* deptał (5). *f* deptała (1). ◇ *1 pl m pers* -smy deptali (1). *3 pl m pers* deptali (14). *subst* deptały (1). ◇ *fut 1 sg* deptać będę (1). ◇ *2 sg m* deptać będziesz (2) *BudBib*, *NiemObr*, będziesz deptałem (2) *KochPs*, *CzahTr*. ◇ *3 sg m* będzie deptałem (3) *KrowObr* (2), *BudBib*, deptać będzie (2) *BudBib*, *KochPs*. ◇ *3 pl m pers* deptać będą (2) *BudNT*, *WujNT*, będą deptać (1) *RejAp*. ◇ *imp 2 sg* depc (2). ◇ *3 sg* niech depce (2). ◇ *con 1 pl m pers* byśmy deptali (1) *OrzQuin*, bychmy deptali (1) *WujJud*. ◇ *2 pl m pers* byście deptali (2). ◇ *3 pl m pers* by deptali (2). ◇ *part praes act* depcąc (14). ◇ *impers praet* deptano (2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Stąpając przygniatać, tratować, niszczyć nogami; tłoczyć; calcare Mącz, Calag, Calep, Cn, Vulg, PolAnt; pessundare Mącz, Calep; calcitrare Mącz; conculcare, deculcare, interculcare, proculcare Calep; condepsere, depsere, prosubigere Cn (91) : Calcitro, Kopam á depcę. Mącz 31b; Werwał się do niego [winnice] wieprz leśny z wielką okrutnością/ ten targa, depce, płuie, morzy, bez wszelkiej lutości. ArtKanc J16v; Calep 292b, 852b.*

deptać kogo (12), co (19): OpecŻyw 113, 115v, 137; á boić się Alexánder áby się [śnieg] nie rozmnażał więcej/ kazał go deptać HistAl [13]v; KrowObr 39 [2 r.], 102; Człowiek nie łączny depce plastr [calcabit favum]/ á człowieku głodnemu chociaż ięth co gorzkiego/ zda się mu łodko. BibRadz Prov 27/7; BielKron 63, 183; OrzQuin M4v; RejAp 114; RejZwierc 217; WujJud 49; BudBib Is 63/3, Dan 7/7, 19; BudNT Luc 12/1; To pewna/ że się niewiasty do kądziele vrodziły: y on który Wenę málować wymyślił/ á ona żółwiá deptce [et qui Venerem finxit testudinem calcantem] dawa znáć/ że im gośpodárstwo/ ábo spráwy domowe/ [...] máią być zleczone. ModrzBaz 49; NiemObr 167 [2 r.]; LatHar 291; A Gdy się nágromádziło bárzo wiele rzeźe/ ták iż iedni drugie deptáli [it ut se invicem concularent] począł mowić do vczniow swoich. WujNT Luc 12/1; myśliwcy v bogim ludzióm zwykli łzkody wielkie czynić/ depcąc ich máiętność y zbożá SarnStat 673; PowodPr 9; SkarKaz 5b; KlonFlis B2. Cf Zwroty.

deptać po kim (5), po czym (14): drudzy po nim deptali/ aż ięczál Iezus miły. *OpecŻyw* 107, 107v, 113, 114v, 115v; bo indzyey dobytki młocą depcąc po gumnie/ nie thák iáko v nas cepámi. *BielKron* 36v; Rozbiegli się thedy wżytcy gdzie ktho mógł/ depcąc po ćielech zábitych *BielKron* 308, 181v; [biskupi rzymscy] krzyłz czynią ná ziemi pálcem/ y po nim depcą. *SkarJedn* 232, 237; *SkarŻyw* 101; *CzechEp* [389]; *NiemObr* 64 [2 r.]; *ZawJeft* 28; *SkarKaz* 82b, 456b; [posłowie na sejmikach] w kościołách nie tylo po ołtarzách depcą/ ále też przed ołtarzmi krew rozlewáią y zábijáią. *SkarKazSej* 681a. Cf »po błocie deptać«.

Zwroty: »błoto, po błocie deptać« [szyk zmienny] (2 : 1): Ięliby też ná wyżłzy ftan rad wftąpił/ to zá náftólkámi błoto depcąc biega *RejZwierc* 158; *PudlFr* 67; Nie mowi głowá nodze/ która po błocie depce: co mi po tobie prófna nogo/ niedbam o cię. *SkarKazSej* 677a.

»nogami deptać« = *pessundare Mącz* [szyk zmienny] (18): w nos go [Chrystusa] bili/ ńczyypali ij między oczy nogami deptali. *OpecŻyw* 115v, 137; *KrowObr* 39, 102; *BielKron* 183; *Pessundo*, Trące w niwecz obracam/ nogami depcę. *Mącz* 294d; *RejAp* 114; *BudBib Dan* 7/7, 19; *NiemObr* 64, 167 [2 r.]; *ZawJest* 28; *Interculco* – weńrodek nogami depcę *Calep* 550a, 234b, 795a; [bestyja] wżyftko przed łobą nie tylko pożyra/ ále też nogami depce *PowodPr* 9; *KlonFlis* B2.

»deptać pszenicę i żyto« [szyk zmienny] (2): *Prot* B4v; Bo gdy kogo nie páłá á buia powoli/ Iuż żyto y pżenicę depce po łwey woli. *RejZwierc* 269.

Przen (2) :

Zwrot: »deptać winnicę« [szyk zmienny] (1): pan bog rozšzerzył winnicę ludu łwego krzełciańskiego. A iako tę winnicę pogani depczą. *WróbŻołt* bb8v.

Szereg: »deptać i kazić« (1): Y czemużes miły panie skaził płot iey [winnicy] á depczą y każą ią wżitci ktorzi idą drogą. *WróbŻołt* 79/13.

a. *Wyciskać, wyłaczać* (o wyłaczaniu jagód, wina); *vindemiare Vulg* [co] (7) : pácholęciu ktore [mąż boży] łamo przy łobie zołtáwił/ deptać onę trochę iagod kazał. Y gdy trochę winá poćiekło/ łam máłuczkie nacząynie połtáwił *SkarŻyw* 497.

Zwrot: »wino deptać« (2): *SkarŻyw* 497; Czemu/ [...] czerwona łzátá twoiá/ iáko tych co w prášie wino depcą? *SkarKaz* 7b.

Przen (4) :

Zwrot: »deptać kadź, prasę« [w tym: czego (2)] = *calcare torcular a. lacum Vulg, PolAnt* (3 : 1): *BudBib Is* 63/3; Ten też depce kadź winá zápalczywości y gniewu Bogá wżechmocnego. *BudNT Apoc* 19/15; Y deptano kadź [gniewu Bożego] przed miáłtem/ y wyłzá krew z kádži *WujNT Apoc* 14/20, 19/15.

b. *Człapać, dreptać, powłóczyć nogami, przestępować z nogi na nogę; calcare Mącz, Calag; titubare Mącz* (8) : Iuż wżędy náđłuchawa kiedy gdzye kto łzepce/ Zda mu łie wżytko o nim piętą łtoiąc depce. *RejWiz* 4; *Calco*, Szłápię/ Depcę. *Mącz* 31b, 456c [2 r.]; Tám łtárzec gdy vłyłżał iż ktoś v drzwi łzepce/ A cícho y tám y łám przechodząc łie depce *HistLan* C2v; *Calag* 597c.

Zwrot: »deptać nogami« [szyk zmienny] (2): *RejZwierc* 75v; Prožno chwółtem wáchlue/ prožno głową kiwa/ Prožno depce nogami łzkápá czárnogrzywa *KlonWor* 76.

c. *Chodzić; ambulare, calcare Vulg* [w tym: po czym (11)] (17) : Gdyłcie przychadzáli przed oblicze moie/ kto thego łzukał z ręku wáłzych/ ábyłcie deptáli po łieniách moich [*ambuletis in atriis meis Vulg Is* 1/12]. *BielKron* 94; [Chrzełcijanie] ná zdobywáne grobu Bożego y zręki pogáńłkiey ziemie oney po ktorey deptály nogi Bogá náłze⁸⁰ Iezuła Chryłtuła/ wybáwienie/ [...] wypráwowáli [się] *SkarJedn* 254; *BielSjem* 32.

Zwrot: *bibl.* »deptać po wężach, źmijach itp.« = *calcare supra serpentes et scorpiones PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (5): *MurzNT Luc* 10/19; Będźiefz po źmijach bełpiecznie gniewliwych/ Y po pádálcach deptał nie cíérpliwych *KochPs* 139; *NiemObr* 167; *WujNT Luc* 10/19; *CzahTr* Fv.

W przen (9) :

deptać co (7): Wiłło [...] Twóy grzbiet niewieźdzony wżyłcy deptać mogą. *KochFr* 88; [*Skop – znak zodiaku*] Ten pośrzodek niebá Depce *KochPhaen* 9. *Cf. Zwroty.*

deptać po czym (2): Bo oto Iehowá wynidzie zmieyfcá fwego/ á znidzie y deptác będzie po wyfokościach ziemie. *BudBib Mich* 1/3, *Deut* 33/29.

Zwroty: »deptać miasto, granice, ziemię« = *władać podbitym obszarem; civitatem calcare PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (2 : 1 : 1): A on wybáwi nas gdy Afsyryánin przyidzie do ziemie náłzey/ á będzie deptał gránice náłze [cum calcaverit in finibus nostris]. *BibRadz Mich* 5/6; Ze wfczech ftron nieprzyaciel/ podniofl ná mię zbroię/ Chciałby mię krwią pomázác/ depcąc ziemię moię. *BielSat Gv; BudNT Apoc* 11/2; *WujNT Apoc* 11/2.

»[drogę] deptać« = *dążyć do osiągnięcia czegoś* (1): Iam ieft szrodek y miará w drodze k wfcelkiew rzeczy [...] Ktorą Wniebonikli fтары przed láty deptáli *RybGęfli* C2v.

2. Poniewierać, gnębić, pogardzać, znieważać; niszczyć; affligare, calcare, conculcare, dirripere Vulg (57) :

deptać kogo (20), *co* (30): *RejPs* 26; *RejJóz* E7v; *RejKup* k2v [2 r.]; *MurzNT* 53v *marg*; Chcą myę deptác á mieć zwirzchność tu nád dullą moyą. *LubPs* O2; ZMiłuy fie nádemną Boże boć myę człowiek depce [*Miserere mei Deus quoniam conculcavit me homo Ps* 56/2] *LubPs* O2, A5, D4, hhv; *KrowObr* 50v; *RejWiz* 51, 55v; Niedáy bluźnić Bogá żywego/ w przodkách fwoich/ áni flawy ich dopuľczay deptác. *OrzList* e2v, e4; *BibRadz Iob* 20/19, *Ier* 50/11; *OrzQuin* L4v, Aa3; *RejAp* 90, 145; *RejPosWiecz*² 95, 95 *marg*; Zá wielki tho fkarb poćciwi miewáli/ Gdy leż deptáli s prawdą fie zgadzáli. *RejZwierc* 216, 211; *BudNT przedm* bv, 1. *Thess* 4/6; Boleię pátrząc/ że depcą źli náukę twoię. *KochPs* 185, 17, 51; pewnie go [*Syna Bożego*] káždy ten depce kto nie żyie wedle słowá iego *CzechEp* 115; *WisznTr* 23; *GórnTroas* 48; *WujNT* 30, 773; *SzarzRyt* A4v [2 r.]. Cf »krew deptać«, »prawo deptać«.

deptać po kim (4), *po czym* (2): fzáthan ták ieft fláby wiernym/ ktorým zbáwiciel deptać po nim moc dał/ że fię z niego łácno násmiac /[...] mogą. *SkarŻyw* 57, 136, 398; Czemu ná hárdę pátrzyfz á milczyfz/ gdy niezbożny depce po lepfczym niżli łam? *SkarKaz* 3a, 84b, 85b.

Przysłowia: Kiedy [człowiek] fzczeńcie waży lekcze Potym go leda czo depcze *RejJóz* E7v.

Nie bądź pochyłem drzewem niech cie nikt nie depce. *RejWiz* 51.

Zwroty: »krew (Syna Bożego) deptać« [w tym: *deptać i sromocić* (5)] (10): krew Syná Bożego fromocićie y depcećie. *KrowObr* 177v, 51, 58, 79v, 119, 178 (10).

»deptać nogami« (2): *RejKup* k2v; Niechay mię hárdy człowiek nie depce nogámi [*non veniat mihi pes superbiae Vulg Ps* 35/12] *KochPs* 51.

»ustawy, prawo, zakon deptać« [szyk zmienny] (3 : 1 : 1): *OrzQuin* Aa3v; *ModrzBaz* 143; [owa sprośność] Boże vftawy depce. *GórnRozm* E3v; *GrabowSet* G3v.

Szeregi: »deptać i bluźnić« [szyk 2 : 1] (3): *KrowObr* 79v; páná Iefulá [...] niezbożni ludzie bluznią y zápamiętále depcą. *BudNT przedm* bv; *WujNT* 30.

»deptać a lżyć« (1): [*królowie i księżeta*] práwie depcą á lżą y moc y błogofławieństwo [*Baranka świętego*] *RejAp* 145.

»deptać i niszczyć« [szyk 2 : 1] (3): *KrowObr* 50v; kácerz [...] gwałci Kościół Boży/ przemieniáiąc/ niľcząc/ y depcąc Zakón/ y vftawy Kościelné *OrzQuin* Aa3v, L4v.

»plugawić i deptać« (1): Ktoby mázał [*dar boży*]/ ten práwo wŕzytkim ŕpolne⁸⁰ oycá máże/ plugáwi y depce [*pollui et conculcari*]. *ModrzBaz* 143.

»tłoczyć a deptać« (1): frodze gi [= *kościół*] s tymi okrutniki ŕwiátá thego tłoczemy á depcemy. *LubPs* A5.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (3) : Calco – Depcę. *Calep* 154a, 721b, 1031a.

Formacje pochodne: nadeptać, podeptać, przedepać, przydeptać, rozdeptać, udeptać, wdeptać, zadeptać, zdeptać; podeptawać; oddeptować, podeptować, rozdeptować, wdeptować; nadeptywać, podeptywać; odeptować, przydeptować.

Cf **DEPCĄCY, DEPTAN, DEPTANIE**

TK